

Načela spolnoga odgoja

O Principima

Želja za ljubavlju i biti voljen, spada u čovjekovu prirodu. Jedan uravnotežen život, brak i obitelj pripadaju snažnim željama svakog muškarca i žene. Kako je ponekad težak odnos prema seksualnošću, tjelesnošću, sa vezivanjem ili strahovima od vezivanja i čak vlastitog identiteta, pokazuje uvid u različite medije. „Imamo li pravi pojam o ljubavi? Kod nas je postao previše sentimentalna i mlak, moderna mora više promišljati ljubav kao nešto šireg prostora, plodnije i snažnije.“ kaže Romano Guardini.

Ne moramo učiti samo iz svojih iskustava već iz iskustva drugih. Kako bismo pronašli mnogo mogućnosti prema vlastitoj stvarnosti, evo nekoliko stručnih promišljanja i poticaja. Orijentirati se prema svima koji djeluju u obiteljima, u odgoju (teoretski i praktični), u školama i obrazovnim institucijama. Isto tako orijentir su vam mladi ljudi koji u svojoj fazi sazrijevanja traže pouzdan savjet.

Tulipani su lijep simbol. U početku su snažno zatvoreni, ali u unutrašnjosti raste nešto novo. Samo što se ne mogu otvoriti na silu - tako ne procvjetaju prerano, nego se samo pretvaraju „sami od sebe“ u cvat, kada za to dođe vrijeme. Puštanje da sazrije i čekanje na pravo vrijeme je definitivno najljepša nagrada.

1. Temeljne postavke

Sreća je temeljna potreba svakoga čovjeka i za njom svatko teži. Upravo spolnost može biti izvorom velike sreće, ali nerijetko i velike nesreće. Zato je nužno potrebno odgajanje za samoodređujuće, zrelo i odgovorno ophođenje s vlastitom i tuđom spolnošću. Bitni elementi sretnoga života za veliku većinu mladih ljudi su trajna veza između muškarca i žene i vlastita djeca. Treba ih podržati u toj čežnji, čak i ako njihova sadašnja obiteljska životna situacija možda izgleda drugačije (ponovno sastavljene obitelji, rastavljeni brakovi, samohrani roditelji itd.). Mladi trebaju biti sposobni za smislen život kao muškarac ili žena i za donošenje vlastitih odluka za budućnost. Pri tome treba uzeti u obzir da je čovjek sa svojom spolnošću dio postojećeg životnog poretka. Postoje životni zakoni i iskustva koji su svim ljudima zajednički i koje se može prepoznati i prenijeti na razuman način. Oni su iznad svih kultura i religija pa ih se ne može samo tako proizvoljno preinačivati.

Spolnost zahvaća cijeloga čovjeka. Ona ima tjelesnu, emocionalnu, kognitivnu, socijalnu, kulturalnu i duhovnu dimenziju. Spolni razvoj je sastavni dio razvoja identiteta pojedine osobe i bitan je za podizanje sposobnosti izgrađivanja odnosa. Za razliku od životinjske, ljudska se spolnost ne može svesti na slijed buđenja i zadovoljavanje nagona. Kao vitalna životna snaga koja obilježava čovjekovu osobnost, spolnost je i dar i zadaća: postupanje sa spolnošću i posljedice spolnoga ponašanja podrazumijevaju, naime, određenu odgovornost. Svojom spolnošću čovjek izražava cijeloga sebe. Kao (neverbalna) komunikacija, spolnost je izložena smetnjama i može biti pogrešno shvaćena. Da bi spolnost kao ljubavni govor tijela doprinijela životnoj sreći, treba je učiti, treba uzimati u obzir njezina pravila.

Da bi djeca i mladi mogli razviti što prirodniiji odnos prema spolnosti lišen svakoga straha, važno im je najprije prenijeti pozitivnu i cjelovitu sliku spolnosti. Spolnost treba biti shvaćena kao elementarna životna snaga koju valja njegovati. Djeci i mladima treba istovremeno ukazati i na opasnosti na koje mogu naići na području spolnosti.

U vremenu razvoja i odrastanja, bitno je integrirati spolnost u cjelokupnu osobnost mladoga čovjeka, i to

u kontekstu društvenog i kulturalnog okruženja. Ako to uspije, to je važan temelj za obzirno postupanje sa sobom i s drugima. Zato djeca i mladi trebaju odgoj i poticaje koji uzimaju u obzir njihov cjelokupni razvitak. Spolni se odgoj ne može svesti na objašnjavanje tehničke ili biološke dimenzije. Budući da spolni razvoj zahtijeva (pozitivno) oblikovanje, spolni je odgoj primarno pravo i dužnost roditelja. Obitelj je najvažnije mjesto na kome se uči zdrav spolni razvoj. Zadaća škole je podržavati roditelje u odgovornosti koju imaju za odgoj svoje djece.

2. Ciljevi spolnoga odgoja

Cjeloviti spolni odgoj poduzima korake da bi postigao određene ciljeve:

- » Mlade prati u zadaći integriranja vlastitog spolnog razvoja u cjeloviti razvoj osobnosti i prihvaćanja sebe samih.
- » Mladima pomaže razviti vlastiti muški ili ženski identitet i spoznati svoje dostojanstvo. U to spada i razvijanje pozitivnoga stava prema drugom spolu i poznavanje i poštivanje njihovih dopunjavajućih aspekata.
- » Prenosi znanje o spolnom razvoju i izgrađivanju odnosa, da bi mladi na području spolnosti mogli donositi odgovorne odluke. Na taj način pomaže da ne dođe do raspada odnosa i do razvoda.
- » Omogućuje međusobno sporazumijevanje u pitanjima spolnosti, osjećaja i odnosa te razvija stručan i obazriv jezik koji je za to potreban.
- » Mladima daje cjelovitu orijentaciju u pitanjima prijateljstva, ljubavi i plodnosti te im pomaže prepoznati zakonitosti ljubavi i spolnosti (suprotnost spolova, bezuvjetnost ljubavi, vjernost i trajno vezivanje kao zaštićeni prostor u kome se može razviti međusobno predanje i želja za djecom).
- » Pomaže razviti prirodan, radostan i odgovoran stav prema spolnosti; u to spadaju kako sposobnost za doživljavanje užitka, tako i sposobnost za sublimiranje užitka putem samosvladavanja.
- » Pomaže izbjeći tinejdžerske trudnoće i pobačaje te vodi prema poštivanju svake ljudske osobe od začeća do prirodne smrti.
- » Pomaže izbjeći spolno prenosive bolesti.
- » Razvija senzibilitet za prelaženje dopuštenih granica i suprotstavlja se spolnom nasilju i pornografiji.
- » Potiče na sučeljavanje s različitim vrijednosnim sustavima u vremenu u kome su upravo mladi sve više izloženi pritisku kako će se usmjeriti i ponašati na području spolnosti. Na taj način osposobljava i za toleranciju prema ljudima koji imaju drugačiju spolnu orijentaciju.
- » U ostvarivanju tih ciljeva pomaže mladima razumjeti spolnost u različitim kontekstima. To im omogućuje na tom području postupati u korist razvitka njihove cjelovite osobnosti.

Takav cjelovit spolni odgoj je od velikog društvenog interesa. On pozitivno potiče osobnost pojedinca, pomaže u podizanju mladoga naraštaja iz kojega će proizaći sljedeći naraštaji, te općenito potiče zdravo ponašanje i društvenu otvorenost za obitelj i djecu.

3. Standardi kvalitete spolnoga odgoja

Pedagoški standardi

- » Spolni odgoj mora odgovarati dobi, zrelosti i osobnom razvojnom stupnju mladih. Zato ga treba prilagoditi psihološkoj razvojnoj fazi svakog mladog čovjeka. Ne smije se prekoračiti iskustveni obzor svake pojedine faze.
- » Spolni odgoj ozbiljno shvaća djecu i mlade kao jedinstvene osobnosti i daje im prostora da izraze svoja pitanja, strahove i očekivanja. Emocije treba smjeti izraziti, a vrijednote aktivno obraditi i propitivati.
- » Dobar spolni odgoj djeluje cjelovito. On pored tjelesnih i psihičkih promjena tematizira i osjećaje, zadaću razuma i značenje odluka, stvaranje prijateljstava i utjecaj društvenog i kulturalnog okruženja. Poseban

je naglasak na sposobnosti preuzimanja odgovornosti za sebe i za druge.

- » Treba poštivati naravni osjećaj stida i uzeti ga u obzir kod izbora nastavnih sadržaja i materijala. U nastavi spolnoga odgoja nema mjesta za tematsko obrađivanje spolnog upoznavanja samoga sebe.
- » Djevojčicama i dječacima u pubertetu treba dati mogućnost da učvrste svoj spolni identitet i osjećaj vrijednosti. Zato kod specifičnih spolnih tema ima smisla razdvojiti dječake i djevojčice, jer tek onda zajednička nastava vodi svome cilju, jer se zahvaljujući razumijevanju vlastita spola može razviti novi pogled na onaj drugi spol.
- » Kod spolno specifičnih tema trebalo bi – barem većinom – da muškarci poučavaju i prate dječake, a žene djevojčice.
- » Da bi se mladi mogli suočiti s raznovrsnim temama vezanim za spolnost i da bi mogli stvoriti svoje mišljenje, trebaju dovoljno vremena, tj. neprekidnu ponudu koja odgovara njihovoj dobi.
- » Sadržaje treba obrađivati interaktivno. Stajalište do kojega je netko došao svojim razmišljanjem i domišljene odluke imaju velik utjecaj na daljnji individualan razvoj i osobni rast.

Obrazovni standardi

- » Spolni pedagozi trebaju interdisciplinarnu naobrazbu koja uključuje biološke, psihološke, etičke, pedagoško-didaktičke i duhovne sadržaje.
- » Naobrazba sadrži i biografski rad o vlastitom spolnom razvoju. Spolni pedagozi moraju biti zrele osobe koje ispravno procjenjuju i poštuju potrebu blizine i distance te se prema učenicima ponašaju s poštovanjem koje im omogućuje stvaranje vlastitoga mišljenja.
- » Mentorstvo, supervizija i redovita daljnja naobrazba jamče kvalitetu rada.
- » Koncepte spolnoga odgoja moraju razraditi žene i muškarci zajedno u suradnji; oni moraju biti u tijeku sa suvremenim znanstvenim spoznajama. Zato na području spolnoga razvoja i spolnoga odgoja treba provoditi i istraživanja.
- » Spolno-pedagoška naobrazba i koncepti moraju biti podvrgnuti redovitoj evaluaciji.

4. Sadržaji spolnoga odgoja

U prvom planu spolnoga odgoja stoji jačanje vlastita identiteta, stjecanje jezičnih i komunikativnih vještina, jasnoća, socijalne i etičke norme, mediji, međukulturalna i međuvjerska znanja kao i učenje kroz odnose. Spolnost se pritom prikazuje kao nešto što u temelju služi životu i izgrađuje: kao temelj koji određuje identitet osobe, kao izraz ljubavi i znak vezivanja, kao izvor života i sreće.

Temeljni naglasci sadržaja spolnoga odgoja su:

- » Spolni odgoj djeci i mladima u razvoju pomaže razumjeti što se događa u njihovu tijelu. To se ne odnosi samo na razvoj spolnih organa i hormonalne promjene, nego i na razvitak i promjene u mozgu kao i promijenjeno poimanje okoline. Popratno osobno praćenje može umanjiti nesigurnost i strahove i pomoći da se spolnost otkrije kao izvor razvoja i procvata.
- » Govori se o naravnom tijeku ženskoga ciklusa. Djevojčice pritom uče cijeniti svoju ženskost i plodnost. Ljubav i razmnožavanje obrađuju se u naravnom i kulturalnom kontekstu i naglašava se odgovornost muškarca i žene za nastajanje i razvitak nove obitelji. I dječaci uče cijeniti svoju probuđenu plodnost i muškost. Govori se o raznim spolnim reakcijama obaju spolova. Djevojčice i dječaci razmišljaju kako s time odgovorno postupati.
- » Svijest o vlastitoj plodnosti ima ključnu funkciju: razumijevanje da netko može postati otac ili majka

omogućuje razumijevanje dometa spolne aktivnosti i odgovornosti koja je s time povezana.

- » Vježba se prepoznavanje vlastitih osjećaja, njihova artikulacija i brižno postupanje s njima. To vrijedi za sve osjećaje, no napose za one spolne koji se otkrivaju u mladosti.
- » Izražavanje predodžaba kakav bi život trebao biti i razgovor o njima doprinosi stvaranju ponašanja koje je usmjereno prema cilju. Temeljito se obrađuje značenje ljubavi i predanja.
- » Spolnost se uvijek odnosi na sebe i na druge. Zato je bitan dio dobrog spolnoga odgoja poticanje sposobnosti za građenje odnosa i za razgovor. Najprije se na prikladan način tematiziraju prijateljstva. Da bi se izbjegle rane koje nastaju zbog prekida odnosa, naglašava se vrijednost pouzdanog i vjernog partnerstva, koje je puno ljubavi. Pritom se govori o braku između muškarca i žene kao najboljem zaštićenom prostoru za doživljavanje spolnosti i za rast djece.
- » Mladi čovjek uči shvaćati da je spolnost podložna psihičkim motivacijama koje su povezane sa životnim fazama i da se tijekom života mijenja.
- » Spolni odgoj objašnjava biološki i kulturalni odnos između muškarca i žene i pokazuje vrijednost obaju spolova. I očinstvo i majčinstvo prikazuju se kao smislene i odgovorne zadaće. Temeljna obitelj (otac, majka, dijete/djeca) pritom se smatra pravilom, jer odgovara kako podrijetlu djece i mladih tako i njihovim čežnjama.
- » Spolni odgoj prikazuje razne spolne orijentacije u skladu sa životnom dobi učenika, onako kako su doista prisutne u pučanstvu. Manjine se niti diskriminira niti idealizira, većinu se niti prešućuje niti podcjenjuje. Uči se poštivati svaku osobu.
- » Obzirno se postupa s patnjom djece i mladih koji imaju duševne rane zbog obiteljskih komova. O tome se govori na prikladan način, to se niti relativizira niti bagatelizira.
- » Daju se informacije o temama kao što su maloljetnička trudnoća i spolno prenosive zaraze, no to ne postaje težište nastave.
- » Govori se o tjelesnim i duševnim rizicima do kojih dovodi prerana spolna aktivnost i promiskuitetno ponašanje, kao i značenje čekanja odnosno odricanja (sublimacija nagona).
- » Riječju i slikom se prikazuje razvitak nerođenog djeteta od začeca. U skladu s dobi učenika, govori se i o tjelesnim i duševnim posljedicama pobačaja.
- » U skladu s dobi učenika, jasno se govori o svim metodama planiranja obitelji i o njihovim učincima na ženu i muškarca i na partnerstvo. U skladu s dobi učenika, opisuje se djelovanje i popratne pojave kontracepcijskih sredstava.
- » Tematiziraju se pravne i osobne granice, da bi se dalo usmjerenje i spriječilo spolno nasilje. Vježba se imenovati vlastite granice i reći NE (trening osobnog potvrđivanja).
- » Spolni odgoj obrađuje tjelesnu i duševnu higijenu, na pr. izbjegavanje pornografije, telefonskog seksa, seksa kao robe itd.
- » Spolni odgoj jača medijske kompetencije. Uspoređuje se realnost i fikciju. Mladima se pomaže kritički propitivati način korištenja medija s obzirom na vlastiti osobni razvoj i životne ciljeve, napose imajući na umu kako pornografija štetno djeluje na međuljudske odnose. Pazi se i na sprječavanje ovisnosti.

5. Okvirni uvjeti

Spolni odgoj je u prvom redu pravo roditelja odnosno staratelja. Zato, kada se predaje spolni odgoj, učitelji uvijek trebaju informirati i uključiti roditelje i staratelje.

Nekim roditeljima nije moguće pratiti vlastitu djecu na području spolnosti iz vremenskih ili sadržajnih razloga, ali i zbog vlastitog životnog puta. Često i sami trebaju pomoć i naobrazbu.

Istodobno treba poštivati proces odvajanja od roditelja koji je u procesu odrastanja nužno potreban. Zato se roditeljima u njihovoj odgojnoj zadaći može pomoći izvana. Školski i izvanškolski spolni odgoj ima funkciju podrške i dopunjavanja. Pritom treba poštivati pravo da netko dragovoljno sudjeluje u nastavi spolnog odgoja, odnosno da roditelji djecu ispišu s te nastave ili da mlada osoba samu sebe ispiše s te nastave.